

Sara Risberg & Kirsi Salonen: *Auctoritate Papae. The Church Province of Uppsala and the Apostolic Penitentiary 1410-1526. Diplomatarium Suecanum. Appendix. Acta Pontificum Suecica II. Acta Poenitentiariae. Vol. Ed. Claes Gejrot. Published by the National Archives of Sweden. Stockholm 2008. 520 s. ISBN 978-91-88366-82-5 (ib)*

Anmeldelse ved Egil Kraggerud

Her er atter en utgivelse av dokumenter fra de senmiddelalderse pønitenprotokoller i Vatikanet som med sitt rike materiale belyser kirkerettens håndhevelse i Norden. Boken er det solide resultat av et eget prosjekt som "Svenskt Diplomatarium" ved Riksarkivet i Stockholm har forestått under dets hovedredaktør Claes Geirot som til og med har hatt en egen referansegruppe i ryggen.

Boken består av en innledningsdel om virksomheten ved Det apostoliske pønitenariat (it. Penitenzieria Apostolica¹) med hovedvekt på de typer av saker som ble behandlet der. Denne del er skrevet av den finske forsker Kirsi Salonen som i 2001 tok sin doktorgrad på det samme svensk-finske materiale.² Hennes utførlige redegjørelse - nær 140 sider - fungerer samtidig som en kommentar til selve tekstene og har selsagt også relevans for de tilsvarende tekstene fra det norske område siden ansvaret lå hos samme instans og sakene ikke sjelden var til forveksling like på begge sider av kjølen. For øvrig ble selve botsinstitusjonen og dens arbeidsform behandlet i en grundig og velskrevet innledning av T. Jørgensen og G. Saletnich i den norske publikasjonen *Synder og pavemakt*, Stavanger 2004, s. 24–52³ og i den forutgående delpublikasjonen *Brev til paven. Norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*, Stavanger 1999.

Utgivelsen av tekstene, 453 i alt, er besørget av Sara Risberg (s. 145–480). Hun har tidligere vist kyndige evner på senmiddelalderisk latinmateriale gjennom sin førs-

¹ Under "Archivio Segreto Vaticano", offisielt "Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum" med nettadresse: <http://asv.vatican.va/home>

² Kirsi Salonen, *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages. The Example of the Province of Uppsala 1448-1527* (Annales Academiae Scientiarum Fennicae 313), Saarijärvi 2001.

³ Omtalt i CM nr. 18, 2005, 168 ff.

teutgave av Vadstenamunkenes detaljrike og brogede monastiske regler og vedtekter.⁴ Materialet består i dette tilfelle som ventet, og i alt overveiende grad, av de arkivkopier som har vært i Vatikanets praktisk talt utilgjengelige forvaring i mer enn fem hundre år (437 saker av 453). Dokumentene er trykt i kronologisk orden, ikke etter bispedømme som i den norske publikasjonen. I stedet for full oversettelse som i det norske tilfelle, må brukerne nøye seg med et resyme på engelsk (en slags regest) foran hver tekst. Resymeet er riktignok en nyttig ting i seg selv, men med dagens innskrenkede latinkunnskaper vil det fungere dårlig som erstatning for en oversettelse (hvilket gir 2004-publikasjonen til Jørgensen - Saletnich et betydelig prae i nyttehenseende). En annen god ting ved den norske utgaven er at man klart og greit ser hvilken kategori (angitt ved "Rubrica" foran den enkelte svartekst) den enkelte sak hører inn under. Den svenske edisjonspraksis har på sin side enkelte gode poenger som bidrar til stor ryddighet i presentasjonen: Tekstene er utstyrt med hver sin linjeteller. Sted og dato fra utsteder behandles som margopplysninger og er plassert i apparatet, ikke under teksten som i den norske utgaven, supplikantens dioces angis også i apparatet (foruten i resymeet), opplysningene om protokollbind og -folie gis som kursiverte tall i marginen.

Protokollmaterialet fra Roma er i utgaven supplert med noen få pønitedokumenter som er bevart til vår tid i Sverige og Finland. For en utgiver har kopikarakteren av det romerske materialet jo sine svakheter og fallgruber. Igjen er det bare å konstatere det beklagelige faktum at bare i sjeldne unntakstilfeller er originalen til Vatikanets gjenpart bevart for en sammenligning.

Forskere interessert i pavedømmets siste fase i Norge kan merke seg at fire av dokumentene ble publisert i 2004 på norsk side som del av "vårt" materiale i *Synder og pavemakt*. Risbergs utgivelse representerer dermed og for så vidt en ny og uavhengig utgivelse. På et par punkter har Risberg forbedret ordlyden i forhold til Jørgensens og Saletnich' s tekst, f. eks. i deres dok. 23 på s. 135, l. 11 (ovenfra) hvor Risberg utvilsomt riktig leser *conferenda* (i hennes no. 325, 14) i stedet for det suspekte *conferentia*. En annen rettelse gir stoff til ettertanke: Jørgensen - Saletnich har i dok. 79 på s. 164, l. 7 (nedenfra) *exponens* som de nok oppfatter som "søkeren" selv om ordet ikke er oversatt, men de setter samtidig i en note at dommen (*sententia*) må tas som "ekskommunikasjon", utvilsomt riktig for øvrig. Risberg leser imidlertid riktig *excommunicationis* i stedet for *exponens* (334, 3). Dette bekreftes av likelydende for-

⁴ Sara Risberg, *Liber usuum fratrum monasterii Vadstenensis. The Customary of the Vadstena Brothers* (Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Latina Stockholmiensis 50), Stockholm 2003. Jf. M. Hedlunds anmeldelse i *Eranos* 103, 2005, 68-71.

muleringer annetsteds. Her ville en CD-rom kunne gi forskere og brukere av enkelttekstene en mulighet for raskt å kunne bekrefte, eventuelt sette spørsmålsteget ved, teksten og overhodet bli mer fortrolig med kansellispråket ved kontoret; tekstene vrimler selvsagt av mer eller mindre formelaktige vendinger. En grundigere språklig behandling ville ha stor interesse om det engang skal utarbeides fyldigere kommentarer til dette materialet.

Ellers er Risbergs øvrige bruk av det kritiske apparat forbilledlig på flere måter. Apparatet fyller hos henne hovedsakelig tre funksjoner: 1) det rapporterer lesemåter som utgiver retter, 2) det gir kommentarer til eiendommeligheter (f. eks. grammatiske konstruksjoner), 3) det inneholder en del interne referanser og viser hvordan forkortet tekst skal utfylles.

Mer enn et halvt tusen navn inngår i personregisteret i boken. Den inneholder dessuten et stedsregister, register over de paver som utøvet sin auctoritas i perioden, likeså en oversikt over svensk-finske biskoper og erkebiskoper i det samme tidsrom, samt et register over sakene fordelt på de forskjellige kategorier.

Det er kort sagt en gedigen utgave fullt ut verdig et riksarkivs publikasjoner av eldre historisk materiale. Men slike utgivelser står i dag ved en skillevei i Norden. Et tospråklig konsept presser seg på for materialets del. Det kan se ut som om latinistene får sitt når kriteriene på en god utgivelse oppfylles fullt ut som her, men bare delvis. Latinen på 1400-tallet hører til de mest spennende perioder i språkets lange og sterke etterliv. Nettopp med tanke på disse tidlige renessansegenerasjoner er det viktig med en språklig innledning all den stund middelalderens latinitet i denne tiden brytes mot renessansehumanistenes standarder. På lengre sikt blir nok løsningen for riksarkivenes diplomatarier i hhv. Sverige og Norge den som har vunnet mer og mer frem for antikkfagene der de populære og mest brukte tekstutgaver for alle brukerkategorier er tospråklige (som Loeb, Budé, Tusculum, Fontes Christiani, Sources Chrétiennes).

Bibliografi

- Hedlund, Monica 2005. Review of: "Sara Risberg (ed), *Liber usuum fratrum monasterii Vadstenensis. The Customary of the Vadstena Brothers*", *Eranos* 103 (2005): 68–71.
- Jørgensen, Torstein og Gastone Saletnich. *Brev til paven. Norske forbindelser med Den hellige stol i senmiddelalderen*. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 1999.
- Jørgensen, Torstein og Gastone Saletnich. *Synder og pavemakt. Botsbrev fra Den Norske Kirkeprovinc og Suderøyene til Pavestolen 1438–1531*. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag, 2004.

- Kraggerud, Egil 2005. Review of "Torstein Jørgensen and Gastone Saletnich: Synder og pavemakt. Botsbrev fra Den Norske Kirkeprovins og Suderøyene til Pavestolen 1438–1531", *Collegium Medievale* 18 (2005): 168–175.
- Risberg, Sara. *Liber usuum fratrum monasterii Vadstenensis. The Customary of the Vadstena Brothers. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Latina Stockholmiensia* 50. Stockholm 2003.
- Salonen, Kirsi. *The Penitentiary as a Well of Grace in the Late Middle Ages. The Example of the Province of Uppsala 1448-1527. Annales Academiae Scientiarum Fennicae* 313. Saarijärvi 2001.

Egil Kraggerud, f. 7.7. 1939, professor emeritus i klassisk filologi. Professor ved Universitetet i Oslo fra 1969 til 2002. Har bl.a. redigert *Kongehyllest. Skrifter av J.J. Wolf og H. Gunmarsson*, Oslo 1991, *Johannes Nicolai. Biskop Jens Nilssøns latinske skrifter*, Oslo 2004 og, sammen med I. Ekrem og M. Skaftø Jensen, *Reformation and Latin Literature in Northern Europe*, Oslo 1996. Full oversikt over Kraggeruds artikler og publikasjoner finnes på <http://egil.kraggerud.no>. - Adr.: Bygdøy allé 13, 0257 Oslo. E-post: egil.kraggerud@ifikk.uio.no

---